

Tämä on rinnakkaistallenne.

Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat *saattavat poiketa* alkuperäisestä julkaisusta.

Julkaisun tekijä(t): Viinikka, Sinikka; Koutonen, Ellamari

Julkaisun nimi: Saavutettavat verkkosivut ikäihmisille

Julkaisuvuosi: 2018

Versio: Julkaistu versio

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Viinikka, S. & Koutonen, E. (2018). Saavutettavat verkkosivut ikäihmisille. Ikä nyt!: ikäosaamisen verkkojulkaisu, (2). Haettu 8.11.2018 osoitteesta <http://www.karelia.fi/ikanyt/2018/10/17/saavutettavat-verkkosivut-ikaihmisille/>

Saavutettavat verkkosivut ikäihmisille

Sinikka Viinikka & Ellamari Koutonen

Sähköisten palveluiden määrän kasvaessa on entistäkin tärkeämpää, että sähköiset palvelut soveltuvat hyvin myös ikäihmisten käyttöön. Palveluiden tulee olla saavutettavia. Tässä artikkelissa kuvataan, mitä verkkosivujen saavutettavuus tarkoittaa ja miten se hyödyttää ikääntyviä internetin käyttäjiä.

Kaikki hyötyvät saavutettavuudesta

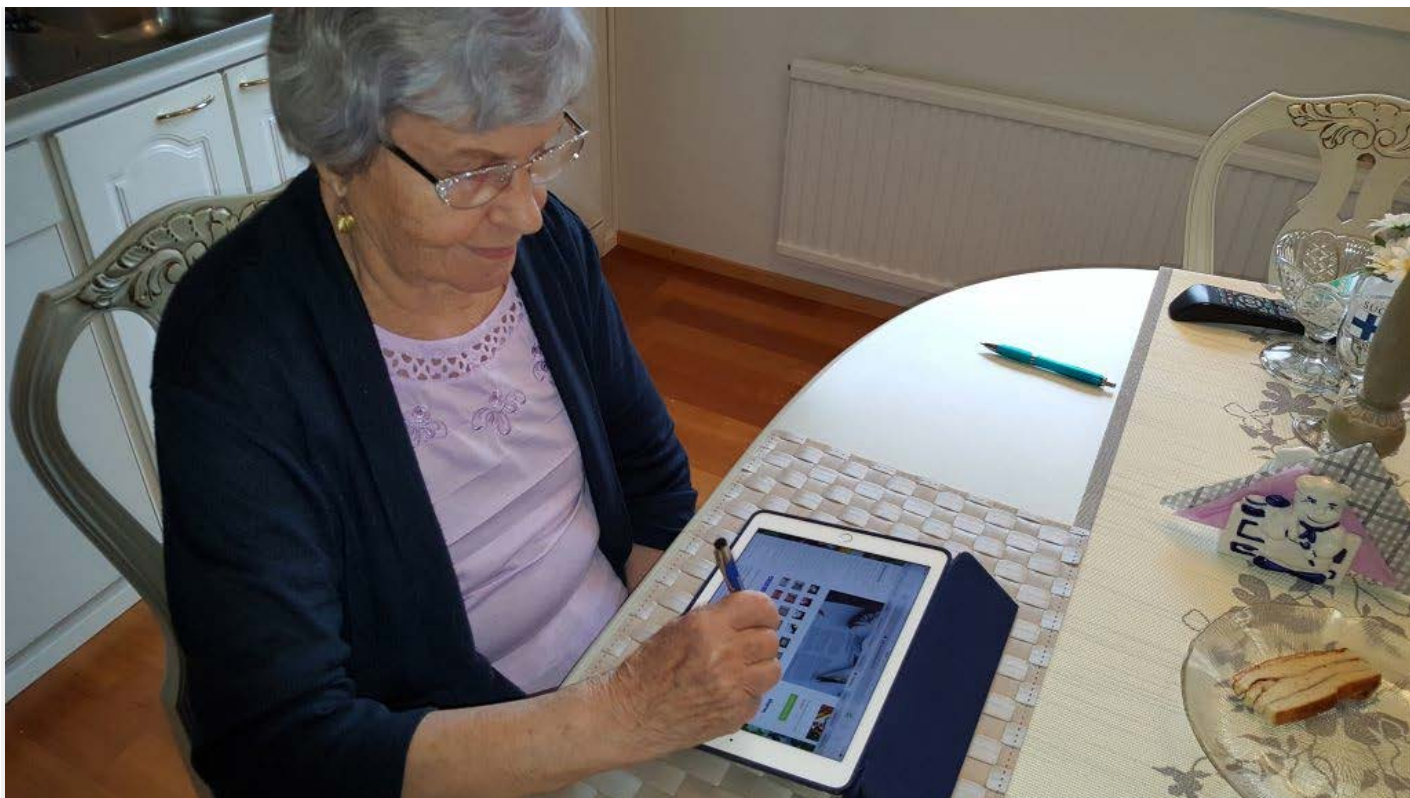
Saavutettavuudella tarkoitetaan digipalveluiden suunnittelua ja toteutusta niin, että palvelu soveltuu kaikille ja käyttäjien moninaisuus on otettu huomioon ([Celia](#) 2018). Siis samaan tapaan kuin fyysisten ympäristöjen rakentamisessa pyritään suunnittelemaan ja toteuttamaan kaikille käyttäjäryhmille esteettömiä ympäristöjä.

Tekninen saavutettavuus nojaa erilaisiin arviointikriteereihin, kuten standardinmukaiseen ja virheettömään koodiin. Sisällöllinen saavutettavuus taas tähtää helposti omaksuttavaan sisältöön, joka on jäsenelty toimivaksi kokonaisuudeksi. ([Celia](#) 2018.)

Ikäihmisten internetin käyttö

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2017 internetiä käyttivät alle 55-vuotiaista suomalaisista kaikki, 65-74-vuotiaista kolme neljästä ja 75-89-vuotiaista 37 prosenttia. Erilaisia palveluita sähköistetään eli asioiden hoitaminen siirtyy internetiin. Lisäksi internetiä käytetään viestintään, medioiden seuraamiseen ja tiedonhakuun. ([Tilastokeskus](#) 2017.)

Saavutettavuudesta hyötyvät kaikki, mutta isoimpia saavutettavuuden käyttäjäryhmiä ovat kuitenkin ikäihmiset, luki- ja oppimisvaikeuksista kärsivät, keskittymisvaikeuksista kärsivät, aistivammaiset ja kehitysvammaiset. Suomessa on yli miljoona ihmistä, jotka tarvitsevat saavutettavia palveluita. ([Saavutettavasti.fi](#) 2018.)

Kuva 1. Kuva: Sinikka Viinikka.

Haasteita sähköisten palveluiden käyttämisessä

Ikäihmisten internetin käyttöä vaikeuttavat monet seikat. Heikentynyt näkö- tai kuuloaisti, ongelmat motoriikassa sekä heikentynyt keskittymiskyky ovat tyypillisiä haasteita useimmille ikäihmisille. Samoin informaation vastaanottokyky heikkenee ikääntyessä. Jokainen seniorikäyttäjä on kuitenkin yksilö ja tietotaito voi vaihdella suuresti yksilöiden välillä.

([Koutonen](#) 2018, 19.)

Kun käyttäjän tulee sopeutua teknologian vaatimuksiin, kasvaa riski jäädä palveluiden ja tiedon ulkopuolelle. Teknologiaa tulisi siis muokata käyttäjän tarpeisiin sopivaksi. Tietoyhteiskunnasta syrjäytyminen on yksi sosiaalisen, taloudellisen ja kulttuurisen syrjäytymisen muoto.

([Hoogerwerf](#)2015,2.)

Saavutettavuusdirektiivi

Euroopan Unionin saavutettavuusdirektiivissä määrätään, että kaikkien julkisen sektorin organisaatioiden verkkosivujen tulee olla jatkossa saavutettavia. Direktiivi astuu voimaan porrastetusti. Verkkopalveluilla, jotka on julkaistu ennen 23.9.2018, on kaksi vuotta siirtymäaika, eli niiden täytyy olla saavutettavia 23.9.2020. Uusien verkkopalvelujen taas on noudatettava vaatimuksia 23.9.2019 alkaen ja mobiilisovellusten 23.6.2021 alkaen.

([Yläanne](#) 2017.)

Direktiivin tavoitteena on yhdenvertaistaa kaikkien käyttäjien toimia digipalveluissa ja luoda yhdenmukaiset minimitason vaatimukset. Tavoitteiden avulla parannetaan digitaalisten palveluiden laatua ja luodaan työpaikkoja Euroopan unionin sisällä saavutettavuuden toteuttamiseen. (Valtiovarainministeriö 2018.)

Uusi tietosuoja-asetus on saanut paljon julkisuutta. Sen sijaan saavutettavuusdirektiiviä on käsitelty mediassa vähän. Moni julkisen sektorin toimija on jäljessä verkkopalveluiden saavutettavuuden toteuttamisessa. Digitalisaation tuoma lisäarvo jää saavuttamatta, jos verkkopalvelut toteutetaan huonosti. Käyttäjät joutuvat tällöin soittamaan tai asioimaan paikan päällä saadakseen palvelua. Vaikka direktiivi koskee vain julkista sektoria, tulisi yksityistenkin toimijoiden tiedostaa asia. Moni heistä ei ole kuullutkaan saavutettavuudesta. (Kujansuu 2018.)

Verkkopalvelujen saavutettavuus

Mitä ja miksi?

- Verkkopalvelut kaikkien käytettävissä, kaikissa tilanteissa
- Verkkopalvelujen helppokäyttöisyyttä ja toimivuutta kaikille
- Sujuvaa ja nopeaa asiointia
- Lisää itsenäisyyttä ja osallisuutta, vähemmän tuen tarvetta

= Yhdenvertaisempi yhteiskunta

Kenelle?

Joka viides suomalainen tarvitsee jatkuvasti saavutettavia palveluja

Tilapäinen tarve voi olla kenellä tahansa

Aistivammat, oppimisvaikeudet, fyysiset ja motoriset rajoitteet, ikääntyminen, kognitiiviset haasteet ym.

Miten?

Sisällön saavutettavuus

- Selkeä ja yksinkertainen kieli
- Otsikoinnit kunnossa
- Sisältö helposti luettavaa ja silmäiltävää
- Linkkitekstit kuvaavia
- Kuvat ja visuaaliset elementit selostettu
- Videot tekstitetty

Tekninen saavutettavuus

- Koodattu oikein ja virheettömästi
- WCAG 2.0 -standardin mukainen
- Fontit luettavia, kontrastit riittäviä
- Toimii hyvin myös pelkällä näppäimistöllä ja avustavilla teknologioilla

WCAG 2.0

- Verkkopalvelujen saavutettavuuden standardi
- Luonteeltaan tekninen
- Hyvä lähtökohta, mutta ei takaa täyttä saavutettavuutta

WCAG 2.0

50 % 50 %

Ratkaisee vain puolet saavutettavuusongelmista

Puolet saavutettavuuden esteistä liittyy mm. sisältöön

§ Saavutettavuusdirektiivi

- Tavoite: kaikki julkiset verkkopalvelut kaikkien kansalaisten käytettäviksi
- Nojautuu WCAG 2.0 -standardiin
- Voimaan asteittain syysystä 2019 alkaen
- Koskee julkisen sektorin kaikkia verkkosivustoja, mobiilisovelluksia ja verkkodokumentteja

Lisää: celia.fi/saavutettavuus

Kuva 2. Verkkopalvelujen saavutettavuus (Koskela 2018)

Saavutettavuusohjeet

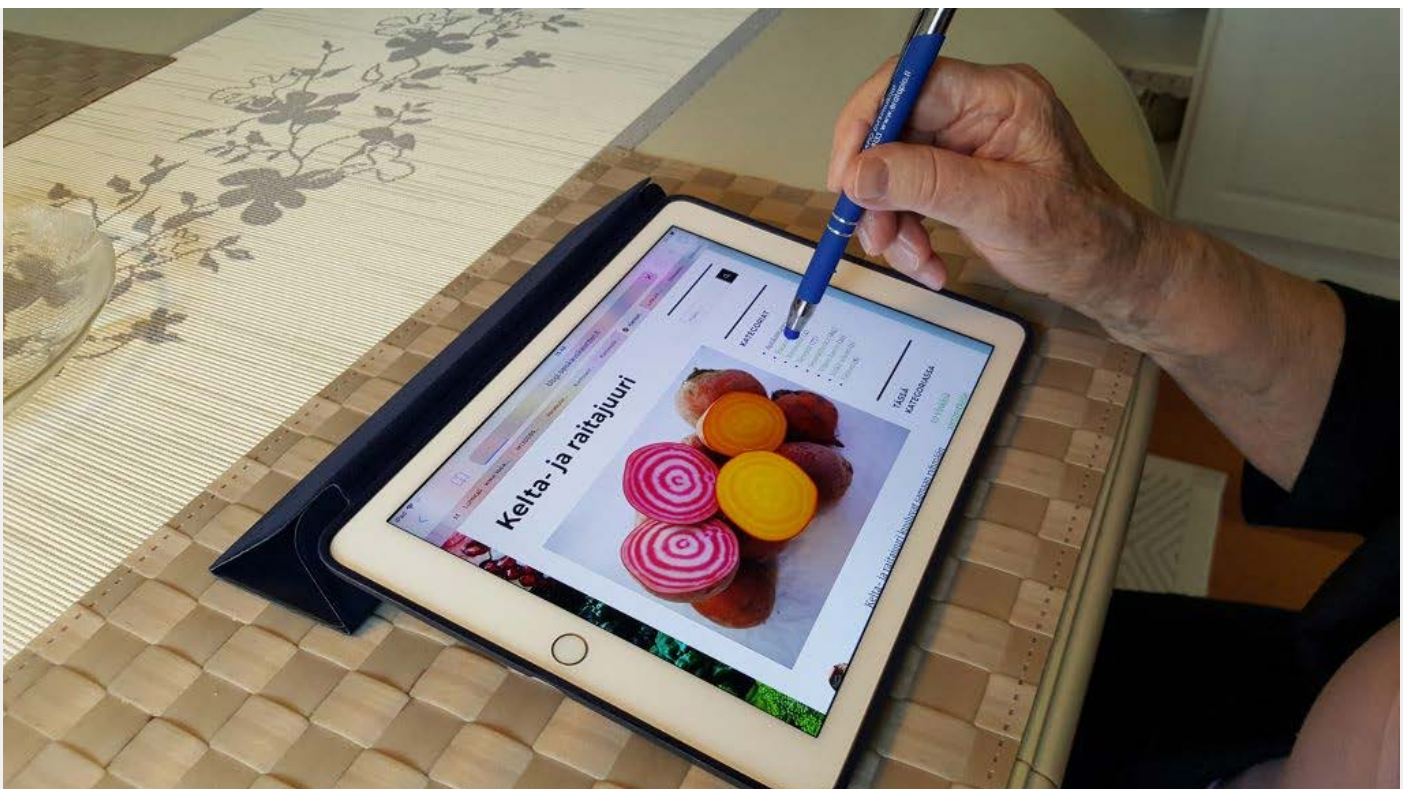
Saavutettavuuden toteutumista voidaan mitata WCAG 2.0 (Web Content Accessibility Guidelines) -saavutettavuusohjeistolla. WCAG 2.0 -ohjeistuksessa määritellään

saavutettavuuden mittaamiseen kolme eri tasoa, A, AA ja AAA. Saavutettavuusdirektiivin vaatimukset perustuvat ohjeistuksen AA-tasoon.

Saavutettavuuteen liittyy termi *kaikille sopiva suunnittelu* (Design for All). Usein sen ymmärretään virheellisesti tarkoittavan, että verkkopalvelu toimii kaikilla päätelaitteilla. Todellisuudessa se on kaikkien käyttäjien palvelemista. ([Kujansuu](#) 2018.) Se on tapa suunnitella palveluita ja tuotteita niin, että tietyille käyttäjäryhmälle ei rakenneta omia palveluita, vaan yksi versio palvelee kaikkia. ([Söderholm](#) 2003.)

WCAG 2.0 -ohjeistuksessa luetellaan neljä saavutettavuuden periaatetta ([Yläanne](#) 2017).

1. **Havaittavuus:** Sisältö tulee saada selville ilman, että sen pystyy näkemään tai ilman, että sen pystyy kuulemaan.
2. **Hallittavuus:** Sivustoa pitää pystyä käyttämään mm. ilman hiirtä. Sivulta toiselle siirtyminen on helppoa. Linkkien nimien tulee kertoa, mihin ne johtavat.
3. **Ymmärrettävyys:** Kielen pitää olla selkeää ja ymmärrettävää. Lomakkeista tulee ymmärtää, mitä kysytään ja missä muodossa tieto tulee syöttää.
4. **Toimintavarmuus:** Sivuston tulee toimia odotetusti erilaisissa selaimissa ja erilaisilla apuvälineillä.

Kuva 3. Kuva: Sinikka Viinikka.

Saavutettavuuteen liittyviä perusasioita

Pienillä, sangen yksinkertaisilta kuulostavilla asioilla verkkosivuista voidaan tehdä ikäihmistä paremmin palvelevia. Koutosen (2018) opinnäytetyössä toteutettiin verkkosivut ikäihmisten perhekodille. Seuraavien tekijöiden huomioiminen parantaa verkkosivujen saavutettavuutta ikäihmisten näkökulmasta:

- Sivuston **ulkoasun** on hyvä olla johdonmukainen niin, että tyyli säilyy samanlaisena läpi sivuston. Elementit säilyvät samoissa kohdissa sivuston eri sivuilla.
- Sivuston suunnittelussa on oleellista **sivun rakenteen ja navigaation** selkeys ja helppokäyttöisyys. Muistamista voi tukea esimerkiksi rajoittamalla sivulla olevan informaation määrää.
- **Kuvien** tulee olla sopivan kokoisia tiedostoja sivustolle. Liian suuret tiedostokoot hidastavat sivustoa ja lisäävät latausaikaa. Kuvien tulisi olla oikeassa tiedostomuodossa. Animaatioita käytettäessä tulisi välttää liiallisesti vilkkuvia tai liikkuvia kuvia.
- **Kontrasti tarpeeksi suureksi.** Liian pieni kontrastiero voi vaikeuttaa heikkonäköisten ja näkövammoista kärsivien ihmisten käyttökokemusta. Esimerkiksi tekstin ja taustan värien kontrastieron tulee olla riittävä.
- Väriä ei tulisi käyttää yksinään merkitsemään informaatiota. Mikäli **väriä** käytetään **merkitsemiskeinona**, tulisi eroavaisuuden käydyä ilmi myös jollain toisella tavalla. Esimerkiksi lomakkeessa pakollisia kenttiä voi merkitä punaisen värin lisäksi tähtimerkillä (*).
- Kuville tulisi olla saatavilla **tekstivastineet**. Tekstivastineet asetetaan kaikelle ei-tekstuaaliselle sisällölle siten, että sisältö voidaan muuttaa muihin muotoihin, kuten isokokoiseksi tekstiksi, pistekirjoitukseksi tai puheeksi. ([W3C](#)) Tekstin tulisi toimia tarvittaessa itsenäisenä kuvan korvaajana.

Saavutettavuuden arviointi

Eräs tapa selvittää, onko sivusto teknisesti saavutettava, on testata se saavutettavuutta arvioivan työkalun avulla ([Koutonen 2018, 24](#)). Kontrastityökalut mittaavat elementtien välistä kontrastia. Koodivalidaattoreilla testataan, onko koodissa puutteita. Tekstivastineiden tarkastusohjelmilla voidaan tarkistaa, löytyykö kaikelle ei-tekstuaaliselle sisällölle tekstivastine.

Vaikka sivustolla olisikin otettu huomioon kaikki tekniset kriteerit, sivuston käyttö saattaa olla monelle käyttäjälle hankalaa ja hidasta. Sivuston saavutettavuus onkin hyvä testata eri käyttäjäryhmillä. ([Koutonen 2018, 24](#).)

Tulisi myös muistaa, että käyttäjät eivät ole keskenään samanlaisia. Jokainen käyttäjä on yksilö ja osaamisen taso voi vaihdella huomattavasti käyttäjien välillä. Saavutettavuuden voidaan

katsoa tarjoavan mahdollisimman monelle ihmiselle mahdollisimman hyvät lähtökohdat digitaalisen palvelun tai sovelluksen käyttöön. Käyttäjien tarpeet saattavat myös olla keskenään ristiriitaisia, jolloin täytyy löytää kokonaisuuden kannalta toimivin ratkaisu. ([Saavutettavasti.fi](http://www.saavutettavasti.fi) 2018.)

Lopuksi

Saavutettavuusohjeiden mukaan tehdyt verkkosivut ja sähköiset palvelut tuovat meille kaikille paremman käyttäjäkokemuksen. Palvelun tarjoajalle ne voivat olla hyvä kilpailukeino. Asiakas tulee uudelleen, kun palvelu on miellyttävä käyttää. Saavutettavuus ei ole siis vain julkisten palveluiden asia eikä saavutettavuus ole vain ikäihmisiä varten. Me kaikki hyödyimme verkkosivujen saavutettavuudesta.

Lähteet

- Celia. 2018. Saavutettavuus. <https://www.celia.fi/saavutettavuus/>. 23.9.2018.
- Hoogerwerf, E-J. 2015. Manifesti – Digitaalinen kuilu. The Entelis Consortium. Dublin. www.entelis.net/sites/all/files/entelis_manifesto_fi.docx. 13.9.2018.
- Koskela, J. 2017. Anteeksi, onko teillä hetki aikaa puhua saavutettavuudesta? <https://www.celia.fi/blog/saavutettavuusosaaminen-vaatii-vahvistusta/>. 24.9.2018.
- Koutonen, E. 2018. Saavutettavat verkkosivut. Case Ruottisen perhehoito. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201805168443>. 12.9.2018.
- Kujansuu, V. 2018. Verkkopalveluiden saavutettavuus koskee kaikkia. <https://www.itewiki.fi/blog/2018/09/verkkopalveluiden-saavutettavuus-koskee-kaikkia/>. 13.9.2018.
- Saavutettavasti.fi. 2018. Miksi saavutettavuus on tärkeää? <https://www.saavutettavasti.fi/tietoa-saavutettavuudesta/miksi-saavutettavuus-on-tarkeaa/>. 23.9.2018.
- Söderholm, M. 2003. Esteettömät verkkosivut. <http://appro.mit.jyu.fi/essikurssi/ika/t1/>. 13.9.2018.
- Tilastokeskus. 2017. Matkapuhelin yhä suosituimpi laite internetin käyttöön – käyttötarkoitukset monipuolistuvat. http://www.stat.fi/til/sutivi/2017/13/sutivi_2017_13_2017-11-22_tie_001_fi.html. 12.9.2018.
- Valtiovarainministeriö. 2018. Saavutettavuusdirektiivi. <http://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi>. 11.9.2018.
- W3C. 2008. Verkkosisällön saavutettavuusohjeet (WCAG) 2.0. Suom. Nykänen O. & Tervakari A. <https://www.w3.org/Translations/WCAG20-fi/#new-terms>. 13.9.2018.

Yläanne, K. 2017. Mikä ihmeen saavutettavuusdirektiivi? <https://www.celia.fi/blog/mika-ihmeen-saavutettavuusdirektiivi/>. 13.9.2018.

Sinikka Viinikka, lehtori
Oulun ammattikorkeakoulu

Ellamari Koutonen, Digital Marketing Trainee
Pohjois-Suomen Messut ry